

УДК 657

**Жиглей І.В., к.е.н., доц., докторант
кафедри бухгалтерського обліку і контролю,
Житомирський державний технологічний університет**

СОЦІАЛЬНА КОМПОНЕНТА РІЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Доведено необхідність чіткого виділення соціальної компоненти річної фінансової звітності підприємства та запропоновано шляхи впровадження цієї розробки в практичну діяльність

Постановка проблеми. Основним джерелом інформації про діяльність суб'єкта господарювання є його фінансова звітність. Найбільш інформативними є саме річні форми, які окрім основних показників містять їх розшифровку у вигляді різного роду приміток.

Кожний суб'єкт господарювання, який хоче працювати на довготривалу перспективу, повинен зрозуміти, що саме він відповідає за те, якою буде економіка завтра, як будуть жити та розвиватись його працівники та суспільство в цілому. Враховуючи це, для сучасних менеджерів збільшення прибутку в короткостроковому періоді не є єдиною метою господарської діяльності. Серед першочергових стоїть завдання розвитку соціальної роботи на підприємстві, для чого слід враховувати розмір понесених на це витрат.

В бухгалтерському обліку як інформаційній системі все це знаходить своє відображення, але ступінь розкриття залежить від мети, яку ставить власник при оприлюдненні показників діяльності свого підприємства. Адже окрім обов'язкової публікації річного фінансового звіту в друкованих засобах масової інформації в обсягах, що вимагають норми чинного законодавства, назріла необхідність оприлюднення великими підприємствами його розширеної версії. Це полегшує контакти з партнерами, відображає ступінь соціальної відповідальності того чи іншого бізнесу, підвищує довіру суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми звітності, техніці складання і принципам аналізу звітності підприємства присвятили свої дослідження вітчизняні вчені О.В. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, М.А. Вахрушина, Ю.А. Верига, А.М. Герасимович, С.В. Голов, Г.Г. Кірейцев, М. Кужельний, В.Г. Лінник, В.Ф. Палій, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Л.В. Чижевська, В.Г. Швець.

Цікавою є доповідь російського проф. Я.В. Соколова на міжнародній конференції "Проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку, аналізу і контролю", що відбулась в м. Брест в 2004 р., в якій професор описав інформацію, відображену в фінансовій звітності, через призму філософії, зокрема, через вчення І. Канта, Г. Гегеля, О. Конта та К. Маркса [11].

Серед зарубіжних теоретиків цікавими є праці Х. Андресона, М.Ф. Ван Бреди, Ч. Гаррісона, П. Герстнера, Д. Колдуелла, Б. Нідлза, Е.С. Хендріксона, І.Ф. Шера. В західних періодичних джерелах активно обговорюється ступінь достовірності показників фінансової звітності, що узагальнено С. Діпіазою (молодшим) та Р. Екклзом [3].

Соціальне значення бухгалтерського обліку, зокрема, інформації, що надається в фінансовій звітності, досліджується представниками Житомирської наукової бухгалтерської школи на чолі з д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутицем. В одній з останніх монографій проф. Ф.Ф. Бутинець одну з глав присвятив розвитку соціально-орієнтованого обліку [1]. Автором цієї статті висвітлено погляд обліковця-економіста на справедливість та її місце в суспільстві [6], соціальний капітал та його місце в системі бухгалтерського обліку [5], обґрунтовано теоретичні передумови бухгалтерського відображення соціальних процесів на підприємстві [4]. В монографії Л.В. Чижевської розглянуто значення розвитку бухгалтерської професії для стабільності світової економіки, ефективності управління та високого рівня задоволення потреб суспільства [13].

Зростання соціального значення бухгалтерського обліку та фінансової звітності підкреслює й відомий український вчений проф. М.С. Пушкар: “Нові тенденції економічного життя, посилення зв’язків між країнами світу активізують соціальну мету обліку, вимагають гармонізації національних систем на основі уніфікації та стандартизації правил і процедур облікового процесу й підготовки фінансової звітності” [8, с. 115].

Метою даної статті є доведення необхідності чіткого виділення соціальної компоненти річної звітності підприємства, що полегшує контакти з партнерами, відображає ступінь соціальної відповідальності того чи іншого бізнесу, підвищує довіру суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття цінності інформації має сенс за наявності суб’єкта, що використовує інформацію, а також цілі, які ставить перед собою цей суб’єкт. Розширена форма річного звіту є корисною як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. Але в його складанні дуже важливим є баланс інформації: вона повинна бути достатньою, детальною, але не надмірною. Бухгалтер повинен чітко знати, для кого він готує інформацію та з якою метою вона буде використана. Як зазначила в своїй монографії Л.В. Чижевська, “рівень кваліфікації підлеглого визначається вмінням складати різноманітні звіти, а значимість керівників – вмінням їх читати” [12, с. 3].

Розглядаючи річну фінансову звітність як джерело інформації для внутрішніх користувачів, слід відмітити, що глибокий аналіз деталізованих показників звітності служить правильному визначенню майбутньої стратегії

підприємства (в тому числі соціальної), дозволяє перевірити темпи реалізації його поточних планів, відображає як і за рахунок чого підприємство досягає економічної стабільності та соціального благополуччя.

За словами Л.В. Чижевської, “бухгалтерська звітність – реальний засіб комунікації, дякуючи якому менеджери різних рівнів спілкуються між собою на зрозумілій їм мові, отримують уявлення про місце свого підприємства в системі конкуруючих і партнерських підприємств, правильність вибраного стратегічного курсу і тактичних методів. На жаль, багато управлінських рішень ще приймаються при недостатності або навіть відсутності інформації, на основі інтуїції або накопиченого досвіду” [12, с. 3].

Це ще раз доводить, що система бухгалтерського обліку потребує удосконалення, зокрема, в сфері організації, з метою деталізації інформації, яка отримується на виході із системи, з урахуванням можливостей сучасних інформаційних систем.

Але в той же час деталізація тих чи інших показників звітності залежить від того, який образ підприємства хочуть створити його власники. Як зазначив проф. Ф.Ф. Бутинець в одній із своїх статей, “облік – дивовижна вчителька в економіці, яка покликана спрямовувати думки бізнесменів, наводити порядок там, де вони не впорядковані, викорчовувати безглуздя, фільтрувати брудне і відображати ясність в економічній діяльності” [2, с. 7].

Але щоб облік впорався з цим завданням, керівники повинні мати хоча б базові знання з економіки або прислухатись до думки кваліфікованих найманих працівників.

З позицій зовнішніх користувачів, у всіх літературних джерелах та більшості дисертацій, коли мова заходить про необхідність складання прозорої фінансової звітності, єдиним мотивом для цього є формування хорошої ділової репутації підприємства для залучення західних капіталів. І в жодному не йдеться про об’єктивне відображення діяльності в сфері соціальної відповідальності бізнесу.

Але в першу чергу це потрібно країні, її народу, а не міфічному іноземному інвестору. “Зарубіжний інвестор, маючи на меті вкласти гроші..., цікавиться і такими деталями, як демографічна ситуація, розвиненість інфраструктури, соціальні проблеми. І якщо держава неспроможна їх розв’язати, він двічі, тричі подумає перед тим, як розпочати фінансувати свій проект” [7, с. 10]. Тому в першу чергу необхідно розв’язати саме внутрішні проблеми!

Оскільки мається на увазі використання показників річної фінансової звітності широким колом користувачів, досить часто далеких від сфери економіки, дуже актуальною є проблема наповнення звітності зрозумілими для них даними. Звіт повинен стати пов’язуючою ланкою в комунікації підприємства

з широким колом користувачів. Зокрема, звіт повинен містити інформацію про структуру підприємства чи організації, керівників, основні дані економічного аналізу (зазначені як професійною мовою, так і з наведенням більш зрозумілих для широких верств населення висновків).

Якість річних фінансових звітів, які оприлюднюються українськими компаніями, говорить про формальне ставлення до цього як власників підприємств, так і держави, з боку якої не вживається жодних заходів до покращання ситуації. Цікавим в цьому аспекті є досвід російського міста Єкатеринбурга, в якому в 2005 р. був заснований конкурс “Кращий річний звіт” для підприємств Уральського регіону. За словами його засновників, “це допоможе компаніям стати більш відкритими, і в кінцевому рахунку нашій економіці буде легше інтегруватися у світову. Річний звіт на заході – це один з атрибутів цивілізованого, відкритого бізнесу. Звіт одночасно є фінансовим документом, при цьому він має досить конкретні стандарти, які у нас приживаються повільно. Але потрібно починати з малого” [10].

Роль звітності в західних країнах автори дещо перебільшують (адже відомі факти краху великих американських компаній, за підтвердженнями даними фінансової звітності яких підприємство отримувало сталі прибутки). Але йдеться про те, що щось потрібно починати робити, а не чекати певних кроків з боку інших – і це достойний приклад.

На конкурсі, про який йшлося вище, окрім двох основних номінацій “Кращий річний звіт підприємства” та “Кращий річний звіт банку” в 2007 р. Інститут корпоративного розвитку оголосив спеціальну номінацію “Від гідної компанії – до гідного суспільства” з нагородженням премією “Краще представлення діяльності в сфері корпоративної соціальної відповідальності”.

Вітаючи переможця, директор Уральської філії АНТ “Інститут корпоративного розвитку” Групи компаній “РЕНОВА” М. Вшивцева зазначила: “Річні звіти показують сьогодні, що головне не вміти заробляти гроші, а створювати навколо себе таку атмосферу, щоб могло розвиватись суспільство, що тебе оточує” [10].

Серед критеріїв, за якими оцінювались звіти, обов’язковими були наявність розділів про соціальну та екологічну відповідальність компанії, приклади здійснення соціальних, освітніх та культурних проектів. За словами С. Салигіна, одного із засновників та експерта конкурсу, “дизайн та креативний підхід до створення звіту, звичайно, дуже важливий, але, на мій погляд, значно важливішою є соціальна відповідальність компаній, яка виражається в їх фінансово-економічній сталості, що, власне, й призводить до збільшення

робочих місць в регіоні та до зростання заробітних плат. Зовнішньому світу – партнерам, клієнтам, владі – завжди цікаво та важливо знати, як компанія ставиться до своїх працівників, до оточуючого середовища, чи здатна вона забезпечити їм гідний рівень життя, чи займається вона благодійністю?” [9].

На нашу думку, дієвим заходом було б запровадження конкурсу на зразок уральського й в Україні. Ініціатором цього може виступити будь-яка з існуючих в нашій країні професійних організацій. Це крок, спрямований на розвиток соціальної відповідальності бізнесу. Для цього необхідно розробити критерії оцінки звітності для визначення переможця конкурсу (показники щодо діяльності підприємства в соціальній сфері, які можуть бути відображені в річній фінансовій звітності, є наступним завданням нашого дослідження). Досвід проведення такого роду конкурсів дає можливість перевірити нові ідеї на предмет їх втілення в реальне життя з подальшим наданням рекомендацій для їх нормативного закріплення, що автоматично поширить кращі здобутки на всі підприємства, що оприлюднюють річну звітність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє сформулювати ряд висновків та пропозицій стосовно необхідності та можливості розкриття соціальної компоненти в річній фінансовій звітності підприємства, зокрема:

1) виділення соціальної компоненти в річній фінансовій звітності підприємства є зручним як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. Внутрішні користувачі на підставі цієї інформації мають можливість перевірити темпи реалізації стратегії, зокрема, соціального розвитку, та відкоригувати її. Зовнішні користувачі, в тому числі широкі верстви, які не мають необхідних спеціальних знань, повинні на підставі річної фінансової звітності скласти враження про діяльність підприємства, а особливо – його соціальну політику;

2) з метою спонукання підприємства до деталізації показників річної фінансової звітності, що не передбачено нормами чинного законодавства, дієвим заходом було б запровадження в Україні конкурсу на кращий річний звіт, обираючи серед критеріїв оцінки і такі, як наявність та змістовність розділів про соціальну та екологічну відповідальність підприємства, прикладів здійснення соціальних, освітніх та культурних проектів;

3) річний звіт повинен бути елементом корпоративної культури підприємства. В цьому випадку буде користь як для народу країни, де функціонує підприємство, так і для її економіки, що в кінцевому підсумку сприятиме інтеграції до світової спільноти. Адже країну, в якій не вирішені базові соціальні питання, як-то питання охорони здоров'я, освіти, не приймуть до жодної міжнародної організації, оскільки жодна з країн світу не забажає прийняти на себе

соціальний тягар іншої. В питаннях інтеграції не економічна, а саме соціальна політика оцінюється в першу чергу! Саме розвиток соціальної сфери як держави, так і кожного окремого підприємства повинен стояти на першому плані.

В подальших дослідженнях буде приділено увагу визначенню показників щодо діяльності підприємства в соціальній сфері, які можуть бути відображені в річній фінансовій звітності, та методиці їх розрахунку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 328 с.
2. *Бутинець Ф.Ф.* П’ятнадцять років надій та ілюзій. – Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – № 1 (39). – С. 7-23.
3. *Дитица С. (младший), Эклз Р.* Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 212 с.
4. *Жиглей І.В.* Бухгалтерське відображення соціальних процесів на підприємстві: теоретичні передумови // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1 (7). / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир, ЖДТУ, 2007. – С. 51-57.
5. *Жиглей І.В.* Соціальний капітал та його місце в системі бухгалтерського обліку // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – № 2 (40). – С. 53-62.
6. *Жиглей І.В.* Справедливість та її місце у суспільстві: погляд обліковця-економіста // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2006. – № 4 (38). – С. 77-87.
7. *Ларіонов П.* Що шукає і знаходить іноземний інвестор в Україні? // Урядовий кур’єр. – 2006. – № 209. – С. 10.
8. *Пушкарь М.С.* Філософія обліку. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 157 с.
9. *Рулева Н.* Награда за прозорість / Отчитались на “п’ятерику” // Российская газета // <http://ultimaratio.ur.ru/news2007.php>
10. *Салыгин С., Рулева Н.* Стильный “костюм” предприятия // Российская газета // <http://ultimaratio.ur.ru/news2007.php>
11. *Соколов Я.В.* Философские основы бухгалтерской проблематики (в связи с содержанием финансовой отчетности) // Проблемы развития теории бухгалтерского учета, анализа и контроля: Монография. – Брес-Житомир: ЖГТУ, 2004. – 256 с.
12. *Чижевська Л.В.* Бухгалтерський баланс: проблеми теорії і практики. – Житомир: ЖІТІ, 1998. – 408 с.
13. *Чижевська Л.В.* Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 528 с.